

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет права, публічного управління
та національної безпеки
Кафедра економічної теорії,
інтелектуальної власності та публічного
управління

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ЛЕВКІВСЬКИЙ МАКСИМ ОЛЕКСАНДРОВИЧ
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

УДК 332.5:332.36
(індекс)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ПРОСТОРОВЕ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА
ТЕРИТОРІЙ В КОНТЕКСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ РЕФОРМИ**
(тема роботи)

281 «Публічне управління та адміністрування»
(шифр і назва спеціальності)

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр
кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання
ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне
джерело

М. О. ЛЕВКІВСЬКИЙ
(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи
ЛИТВИНЧУК Ірина Леонідівна
(прізвище, ім'я, по батькові)

доктор економічних наук, професор
(науковий ступінь, вчене звання)

Висновок кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління
за результатами попереднього захисту: **ЛЕВКІВСЬКОГО Максима Олександровича** допущено до захисту

Протокол засідання кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління № ____ від «__» грудня 2023 р.

Завідувач кафедри економічної теорії, інтелектуальної власності та публічного управління

к. е. н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Валентина ЯКОБЧУК
(власне ім'я та прізвище)

«__» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти **ЛЕВКІВСЬКИЙ Максим Олександрович** захистив
(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:
сума балів за 100-бальною шкалою _____
за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

Настасія ПУГАЧОВА
(власне ім'я та прізвище)

АНОТАЦІЯ

ЛЕВКІВСЬКИЙ М. О. Просторове планування розвитку громад та територій в контексті адміністративної реформи. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування – Поліський національний університет, 2023.

Розглядаються питання сталого розвитку територій. Автор розкриває можливість забезпечення сталого розвитку в умовах наростаючої глобалізації за допомогою якості. Пропонований підхід полягає у використанні стандартизації як одного з інструментів якості з метою досягнення сталого розвитку територіально-адміністративних утворень.

Ключові слова: публічне адміністрування, державне регулювання, просторовий розвиток, глобалізація, якість, стандартизація.

SUMMARY

LEVKIVSKYI M. Spatial planning of development of communities and territories in the context of administrative reform. – Qualification work on the rights of the manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 281 – Public administration and administration. – Polissia national university, 2023.

Issues of sustainable development of territories are considered. The author reveals the possibility of ensuring sustainable development in the context of increasing globalization through quality. The proposed approach is to use standardization as one of the quality tools in order to achieve sustainable development of territorial and administrative entities.

Keywords: public administration, state regulation, Spatial Development, Globalization, quality, standardization.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК: СУТЬ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	8
1.1. Нормативно-правові та організаційно-економічні засади просторового розвитку	8
1.2. Сталий розвиток адміністративно-територіальних спільнот	12
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	17
РОЗДІЛ 2. МІСТОБУДІВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВОГО ПРОСТОРУ	19
2.1. Нормативно-правові засади просторового розвитку громад.....	19
2.2. Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад.....	24
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	29
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	30
3.1. Організаційно-економічні перспективи розвитку територій	30
3.2. Родові поселення – інноваційний механізм відродження територій та наповнення бюджетів громад.....	33
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	36
ВИСНОВКИ.....	37
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	40
ДОДАТКИ.....	ПОМИЛКА! ЗАКЛАДКА НЕ ОПРЕДЕЛЕНА.

ВСТУП

Актуальність теми. Просторове планування розвитку громад та територій в контексті адміністративної реформи – це важливий інструмент для забезпечення сталого, збалансованого та інклюзивного розвитку регіонів, міст та сіл. Просторове планування допомагає визначати цілі, принципи, критерії, інструменти та заходи для створення, управління та розвитку територій та їхніх функцій, враховуючи потреби, інтереси, можливості та проблеми місцевих громад, а також сприяючи їхньому залученню та участі в процесах прийняття рішень. Просторове планування також спрямовує та координує дії різних зацікавлених сторін, таких як уряд, бізнес, наука, громадськість та медіа, а також забезпечує моніторинг, оцінку та звітність про результати та вплив розвитку. Актуальність роботи обумовлюється необхідністю реалізації важливих пріоритетних напрямів – розбудови та модернізації інфраструктури, що сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості регіонів, а також розвиток транскордонного, у тому числі єврорегіонального співробітництва, які окреслені в стратегічних програмах, планах розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання просторового розвитку громад та територій є у сфері опіки держави, громадських організацій, зокрема Асоціації міст, світової спільноти та інтересів вчених. Так у працях Г. Васильченка, Й. Дороша, Н. Єременка, І. Купріяничка, А. Мартина, І. Парасюка, О. Петраковської, Н. Поплавської, А. Романюка розкрито аспекти планування розвитку територіальних громад. Європейський досвід вирішення аспектів становлення регіонів досліджують М. Білоконь, О. Дорош, В. Куйбіда, В. Негода, В. Толкованов, Д. Щеглюк. Комплексні засади узгодження управлінських рішень просторового планування розкрито у межах чинної правової бази. Аспектами організаційно-адміністративного реформування, децентралізації, просторового планування, регіонального суспільно-географічного розвитку опікуються А. Буяновський, О. Грандберг, Р. Кантільйон, М. Колосовський, І. Куспьяк, А. Максименко В. А. Пробст,

Дж. Стюарт, Яворська. С. Щеглюк у своїх роботах розкриває особливості просторового планування об'єднаних територіальних громад в Україні. Територіально-просторове планування земельних ресурсів є у сфері інтересів А. Третяка, В. Третяка, Т. Прядка, Н. Третяк та інших. Водночас глобальна динаміка цих процесів та регіональні особливості становлення спроможних громад вимагають поглиблення локальних та регіональних досліджень.

Метою дослідження є перспективи вивчення систему просторового розвитку на місцевому рівні. Завдання роботи: 1) розглянути положення нормативно-правових документів просторове планування громад з позиції землекористування; 2) формулювання вимог щодо розробки землевпорядної, містобудівної, екологічної документації; 3) обґрунтування перспектив впровадження європейського підходу та найкращих національних практик щодо планового використання територій.

Об'єктом дослідження є явище формування перспективної моделі просторового планування громади та території в умовах адміністративної реформи.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні підходи становлення, розвитку й удосконалення моделі просторового планування громади та території.

Методи дослідження. У дослідженні теоретичну та методологічну основу наукового пошуку склали фундаментальні положення й підходи державного управління, публічного адміністрування розвитку територій, економічної теорії та теорії соціально-економічного сталого розвитку. Досягнення мети дослідження та виконання поставлених завдань реалізовано на основі положень регіональної економіки на основі чинних нормативно-правових актів, наявної законодавчої бази, світового, зокрема європейського, та передового вітчизняного досвіду з використанням наукометричних підходів, абстрактно-логічного, економічного, статистичного, просторового аналізу, застосування системного підходу з обґрунтуванням стратегічних пріоритетів суспільно-економічного зростання, забезпечення спроможності громад та відновлення

природного, виробничого, соціального та інформаційного потенціалу територій.

Джерелами інформації у процесі дослідження були укази Президента, постанови Верховної ради, положення чинного законодавства, відкриті дані управлінь статистики, міністерств і відомств, наукових установ, вітчизняних та закордонних авторів, результати власних спостережень.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень, висвітлені у кваліфікаційній роботі, представлено під час доповіді на науково-практичних конференціях «Механізми управління розвитком територій» (м. Житомир, 26–28.10.2023 р.) на тему «Ноосферно-світоглядні підходи в управлінні розвитком територіальних громад», «Студентські наукові читання – 2022» (12 грудня 2023 р.) на тему «Містобудівна документація як основа ефективного використання місцевих просторів», «Менеджмент, маркетинг, логістика: тренди та подолання викликів» (Житомир, 5 грудня 2023 р.) на тему «Нормативно-правові та організаційно-адміністративні засади управління просторовим розвитком».

Обсяг і структура кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота освітнього ступеня магістр представлена відповідно до наказу про затвердження тем кваліфікаційних робіт спеціальності «Публічне управління та адміністрування». Основна дослідження розміщена на 43 сторінках. Рукопис має анотацію, вступ, три розділи, висновки, 3 додатки та список використаних джерел (52 найменування). У роботі розміщено 1 таблицю, 2 рисунки та 3 додатки.

РОЗДІЛ 1.

ПРОСТОРОВИЙ РОЗВИТОК: СУТЬ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Нормативно-правові та організаційно-економічні засади просторового розвитку

В контексті адміністративної реформи, яка передбачає децентралізацію влади та ресурсів, просторове планування набуває особливого значення, оскільки воно дозволяє враховувати специфіку та потенціал кожної територіальної громади, а також сприяти її інтеграції в регіональний та національний контекст (додаток А). Просторове планування також сприяє раціональному використанню земельних ресурсів, збереженню природного та культурного надбання, підвищенню конкурентоспроможності та привабливості територій, а також покращенню якості життя населення [23].

Для ефективного просторового планування розвитку громад та територій необхідно мати чітку правову, адміністративну та управлінську базу, яка визначає розподіл ролей та відповідальності, основні етапи процесу розробки просторових планів, а також пріоритетні дії для країн у перехідному періоді. Також необхідно мати наявність та доступність просторових даних про території та їхніх мешканців, які дозволяють збирати, зберігати, аналізувати, моделювати та візуалізувати інформацію про поточний стан та перспективи розвитку. Крім того, необхідно забезпечити належне фінансування, кадрове забезпечення, технічну підтримку та інформаційну просвіту для здійснення просторового планування на різних рівнях [31]. Об'єктивні процеси динаміки суспільного життя виражені у вигляді абстрактних, віртуальних типологічних моделей за опосередкованою участю людського (суб'єктивного) пізнання. Зрозумілою є невичерпність критеріїв типології та різноманітності форм процесів [20, с. 12–13]. Принципи політики наведено на рис. 1.1.

Регіон як параметр державного управління та географічна характеристика характеризується певним комплексом природничо-географічних, демографічних, історико-культурних, виробничих, економічних,

адміністративних та інших ознак [42]. Його нормативно-правове забезпечення визначається законодавством. Особливо актуалізувалися дослідження просторового розвитку з розвитком перспектив вступу нашої країни до Європейського Союзу, що засвідчують прийняті рекомендації Європейської економічної комісії і Ради Європи. Просторовий розвиток – це процес формування та зміни просторової структури територій, який включає економічні, соціальні, екологічні, культурні та інституційні аспекти. Просторовий розвиток відображає взаємодію між людьми, місцями та ресурсами, а також впливає на якість життя, конкурентоспроможність та стійкість територій. Просторовий розвиток потребує просторового планування, яке є інструментом для координації та регулювання просторових відносин та інтересів на різних рівнях [52].

Таблиця 1.1

Особливості національної політики

Види політики за часовою характеристикою						
поточна			довгострокова			
Види політики за стратегією розвитку						
Стратегія перенесення – використання зарубіжного досвіду		Стратегія запозичення – створення умов стратегічного управління		Стратегія нарощування – генерування нових ідей		
Моделі політики						
Орієнтована на виконання програм і проєктів національного значення			Орієнтована на поширення інновацій			
Типи національної політики						
Інноваційний розвиток	Розвиток економічної сфери	Розвинена участь держави	Технологічна політика	Соціальна політика	Розвиток господарського механізму	Розвиток ринкових відносин
Принципи національної політики						
Інноваційний шлях розвитку	Держані пріоритети розвитку	Формування законодавчої бази	Створення, розвиток та використання науково-технічного потенціалу	Інтеграція науки, освіти, бізнесу, фінансово-кредитної сфери	Використання ринкових механізмів підтримки підприємництва та науково-технічної сфери	Підтримка міжнародної кооперації та протекціонізм на внутрішньому ринку
					Сприяння фінансуванню інноваційного розвитку	Розвиток інфраструктури
						Розвиток інформаційного забезпечення
						Підготовка кадрів

Джерело: сформовано на основі [11–21].

Просторовий розвиток з позиції державного управління розвинених країн, зокрема, США, країн Європи – це процес, який спрямований на досягнення збалансованого та сталого розвитку території Європейського Союзу, а також на підвищення якості життя, конкурентоспроможності та стійкості регіонів, міст та сіл. Просторовий розвиток вимагає просторового планування, яке є інструментом для координації та регулювання просторових відносин та інтересів на різних рівнях [28]. Просторовий розвиток також відображає взаємодію між людьми, місцями та ресурсами, а також впливає на економічні, соціальні, екологічні, культурні та інституційні аспекти розвитку [39].

Основними інформаційно-регуляторними документами виступають такі: 1) European Spatial Development Perspective (ESDP), який надає огляд принципів та цілей просторового розвитку в Європі, а також рекомендації для їх реалізації на різних рівнях [29]; 2) A comparative overview of public administration characteristics and performance in EU28, який містить аналіз характеристик та результатів державного управління в країнах ЄС, а також порівняння з іншими регіонами світу [17]; 3) Development and comparative public administration: past, present, and future, який розглядає історію та сучасність державного управління та його роль у розвитку, а також обговорює майбутні тенденції та виклики для цієї галузі знання [40].

Україні, просторовий розвиток регулюється міським законодавством. Першим міським законом був «Про засади містобудування», який був прийнятий у 1992 році. Закон передбачав делегування повноважень з просторового та міського планування між органами влади. У 2000 році був прийнятий ще один міський закон, «Про планування та забудову територій», який регулював міську планувальну документацію на інших рівнях. Також до регулювання просторового розвитку відносяться закони «Про архітектурну діяльність», «Про регулювання містобудівної діяльності», «Про зонування» та інші [11–34]. Для порівняння в США, просторовий розвиток регулюється на різних рівнях влади, від федерального до місцевого. На федеральному рівні, існує ряд законів та програм, які стосуються просторових питань, таких як охорона навколишнього середовища, транспорт, житлове будівництво, розвиток сільських районів, громадське здоров'я тощо. На державному рівні,

існують різні моделі та інструменти просторового планування, які відрізняються за ступенем централізації, обов'язковості, координації та участі. На місцевому рівні, просторовий розвиток регулюється через зонування, планування, дозвільну систему, податки та інші механізми [29].

В Європі, просторовий розвиток регулюється на рівні Європейського Союзу, а також на рівні окремих країн-членів. На рівні ЄС, існує ряд документів та ініціатив, які визначають принципи та цілі просторового розвитку в Європі, а також рекомендації для їх реалізації на різних рівнях. Наприклад, Європейська просторова перспектива розвитку (1999), Територіальна агенція ЄС 2020 (2011), Європейська стратегія сталого розвитку (2006), Європейська стратегія розвитку сільських районів (2005) та інші. На рівні країн-членів, існують різні системи та закони, які регулюють просторовий розвиток відповідно до національних особливостей та потреб [49].

Базові механізми та інструменти державного управління просторовим розвитком в Україні та світі є такі: 1) просторове планування, яке є процесом визначення цілей, принципів, критеріїв, інструментів та заходів для створення, управління та розвитку територій та їхніх функцій, а також координації та регулювання просторових відносин та інтересів на різних рівнях [37]; 2) просторова стратегія, яка є документом, що визначає візію, цілі, пріоритети, напрями та проекти просторового розвитку для певної території, а також механізми їх реалізації, моніторингу, оцінки та звітності; 3) просторова інформація, яка є даними про території та їхніх мешканців, які дозволяють збирати, зберігати, аналізувати, моделювати та візуалізувати інформацію про поточний стан та перспективи розвитку, а також підтримувати прийняття рішень, планування, управління та комунікацію [7]; 4) просторова координація, яка є процесом забезпечення узгодженості, сумісності та комплементарності просторових планів та стратегій на різних рівнях, а також взаємодії та співпраці між різними зацікавленими сторонами, такими як уряд, бізнес, наука, громадськість та медіа [23]; 5) просторова регуляція, яка є процесом встановлення правил, норм, стандартів та обмежень для використання та забудови територій, а також контролю, нагляду та санкцій за їх дотриманням [18].

До недавнього часу писати про таке для цільової аудиторії лідерів територіальних громад України було б безглуздо. До початку реформ децентралізації більша частина місцевих рад були схожі на «виплатні каси» для працівників бюджетної сфери, «великі ЖЕКи», які через проблеми зі старими мережами та обладнанням працювали на своє виживання. Можливостей впливати на реальну економіку у «місцевих влад» в Україні практично не існувало. Локальний розвиток міг залежати від кількості зданої в оренду та проданої землі й нерухомості за ставками та цінами, які нагадували крицю, , а також від лідерських зусиль голови міста [21]. Розвиток, якщо й відбувався у місті, то всупереч наявним умовам високої централізації системи державного управління. Наразі суспільство починає розуміти, що стан економічного розвитку країни безпосередньо залежить від можливості та зацікавленості громад займатися місцевим розвитком у своїй території.

1.2. Сталий розвиток адміністративно-територіальних спільнот

В Україні науковий супровід вивчення ресурсного потенціалу розвитку територій здійснюється інституціями НАН України. Значний вклад в практичне втілення проектів комплексного підходу до процесів підготовки та реалізації проектної роботи в громадах в тому числі в частині просторового планування здійснюються проектами технічної допомоги урядів інших країн та міжнародних організацій [9]. Оптимізація використання ресурсів необхідна як механізм економії (недопущення зайвих витрат часу та ресурсів) та додаткового результату внаслідок отримання ефекту синергії від співробітництва та партнерства [11].

В силу того, що жодна територія не є абсолютно ізольованою, а просторово, географічно, економічно та в інший спосіб інтегрованою до глобальної економічної системи ефективно управління суспільно-економічним розвитком асоціюється з корисністю для спільноти, громади, використанням закономірностей, тенденцій та трендів розвитку з позиції формування центрів зростання [33]. Місце часто стають такими центрами зростання, а приміські

території – кристалізації та акумуляції ресурсів [41], де продукується Інноваційна продукція, створюються технології, зростає величина доданої вартості. Відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» планування регіонального розвитку [16] відображено на рис. 1.1.

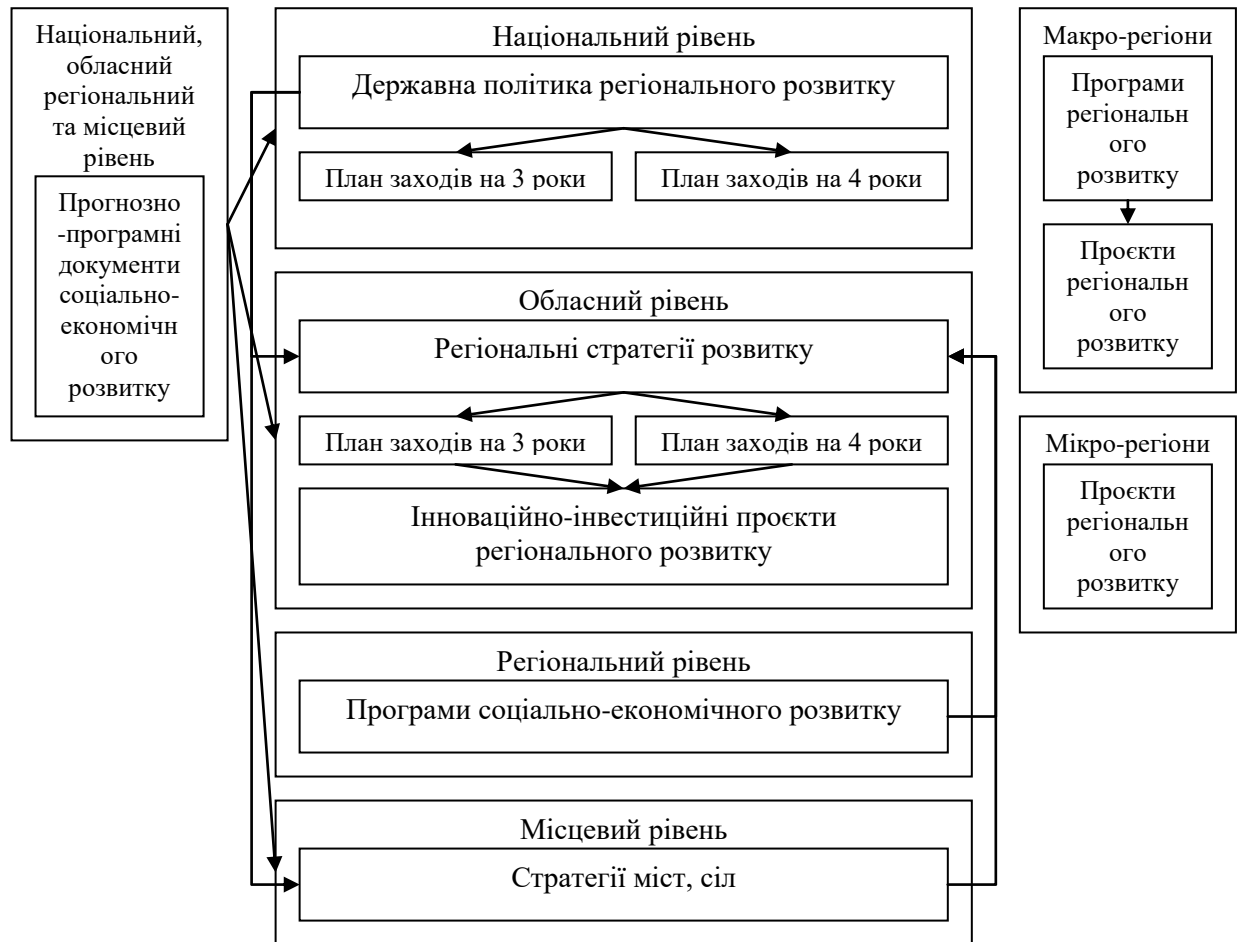

Рис. 1.1. Інструменти регіонального розвитку

Джерело: сформовано на основі [42–52].

Наразі у світі у великих центрах агломерації створюється 74,9–87,1% ВВП. На першу сотню таких міст припадає понад 30% світового валового внутрішнього продукту, а демонстровані темпи зростання особливої швидкості набирають у сформованих агломераціях (не окремі адміністративно-територіальні одиниці, а їх кластері скупчення – агломерації, об'єднані трудовими, господарськими, культурними та побутовими зв'язками («Про основні напрями ... розвитку ... моно функціональних міст» – Постанова КМУ від 17.03.2000 №521) як об'єктивний процес демонструє формування транснаціонального середовища, єдиного інформаційно-економічного простору

та прискорення інтернаціоналізації практично всіх сфер суспільно-економічного буття, а вищий рівень відкритості національної економіки, у тому числі внаслідок євро інтеграційного вибору України культивує парадигму інтенсивного обміну інформацією, ресурсами, капіталу, товарами, людьми, духовними та культурними цінностями, трансформацію короткострокових до довгострокових завдань, самоуправління, самоорганізацію, спроможність, самозабезпечення, саморозвиток, посилення ролі мережених структур, наукомісткість та інтелектуалізацію [38].

Аналітики дослідницького центру «Вокс Україна» зауважують, що задача дослідників та розробників політик – виокремити та розглянути ті чинники, які впливають на збереження стійкості громад до шоків, в умовах війни. Дарковіч А., Савісько М. дійшли наступних висновків, що глобалізація вплинула на спосіб зростання у сільській та міській місцевості, у тому числі внаслідок примноження міжнародних економічних зв'язків, підвищення рівня доступності капіталів, ресурсів, технологій та ринків [24]. Система моніторингу управління оцінкою просторового та регіонального розвитку (рис. 1.2).

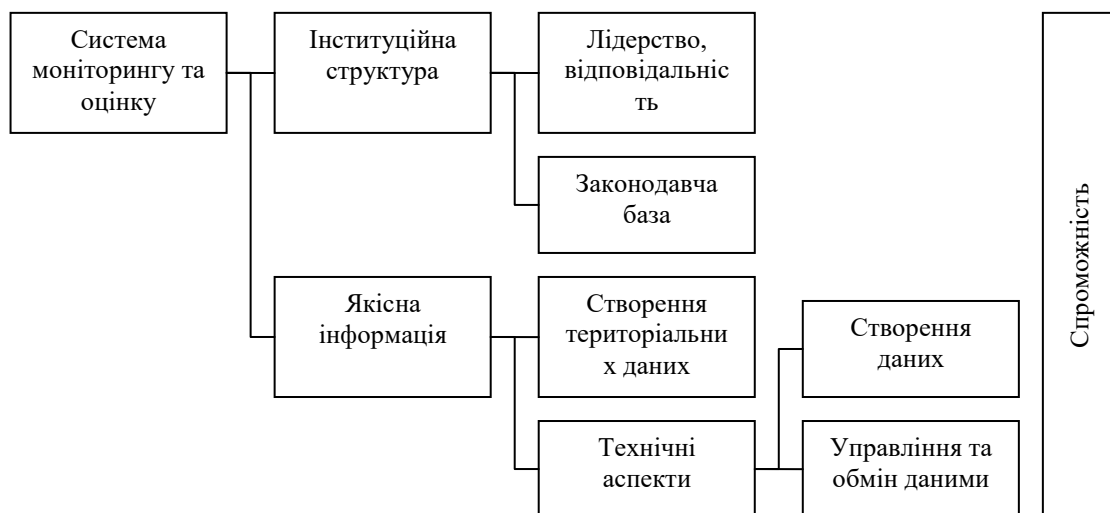

Рис. 1.2. Система моніторингу просторового та регіонального розвитку

Джерело: сформовано на основі [34–44].

Основні завдання системи стійкості в умовах війни полягають у забезпеченні ефективності та інституційній стійкості системи органів та їх здатності до повноцінного функціонування, системи цивільного захисту в умовах загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій, евакуації населення та

ефективної реакції на неконтрольоване масове переміщення людей у громаду, інформування населення та реагування на ПСО та дезінформацію, фінансово-економічної стійкості, зокрема, безперервності основних бізнес-процесів, охороні об'єктів критичної інфраструктури: продовольство, вода, енергія, тепло, транспорт, кібербезпека, інформація та комунікації, оборона та правопорядок, охорона здоров'я.

В умовах війни важливим залишається питання забезпечення безпеки та життєдіяльності громади (включає цивільний захист, забезпечення продовольством, водою, електрикою, медичною допомогою та іншими необхідними ресурсами), захист прав і свобод громадян від порушень прав людини, забезпечення доступу до інформації та комунікацій, а також підтримку громадянського суспільства, відновлення громади після війни, що включає відновлення інфраструктури, житла, економіки та соціальних послуг. Ключовими елементами механізму регіонального розвитку стає участь громадськості територіальної громади, соціальна кооперація між різними групами, місцевою владою, волонтерами, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами, а також міжнародна підтримка як одне з джерел ресурсів.

Наразі просторовий розвиток та організація життєдіяльності на різних територіях набувають особливого значення. Це пов'язано з тим, що країна володіє величезним простором. Традиційно з просторовим розвитком пов'язуються підтримання стійких темпів економічного зростання, соціального та екологічного добробуту, рівня освіти – тобто якості життя. У сучасному суспільстві, яке все більш схильне до впливу глобалізації, потреба в якості відчують і соціально-політичні системи. Висока якість продукції забезпечується стабільною роботою підприємства, а висока якість життя громадян – стійким розвитком територіальних утворень країни. Процес глобалізації сприяє утворенню єдиного правового і культурно-інформаційного простору, який надає можливість прискорення і спрощення передачі технологій і досвіду господарювання. Все це загострює міжнародну конкуренцію як на національному, так і на світовому рівні [36].

Безперешкодне поширення передових технологій, конкурентне тиск також сприяють раціоналізації виробництва, підвищенню продуктивності праці,

безперервному впровадженню інновацій, тобто мають прямий вплив на підвищення якості. Характерною рисою глобалізації є збільшення інвестицій, які дозволяють прискорити поширення нової продукції і послуг, стимулюючи тим самим економічний розвиток і підвищення якості життя. Асортимент товарів по всьому світу формується на основі стандартизації. Цей процес носить двоякий характер: жителі країн отримують доступ до товарів визначеної якості, але, з іншого – витісняється продукція місцевих виробників. Країнам зі слабкою економікою нав'язуються жорсткі умови конкуренції, що може викликати вимушену перебудову економіки, в тому числі і перерозподіл робочої сили.

Двоякий характер глобалізації проявляється, наприклад, при її впливі на якість життя. Як вже було зазначено, глобалізація призводить до швидкого підвищення якості продукції і послуг, прискорення їх поширення. Споживач отримує величезну свободу вибору, а також впевненість в тому, що товар, вироблений в різних країнах, буде однаково високої якості. Через всесвітню універсалізацію переваг споживачів відбувається трансформація національних економік, супроводжувана зникненням деяких галузей внаслідок їх нижчої конкурентоспроможності. Це має вплив на скорочення виробництва, а, отже, на зростання безробіття. Також, безсумнівно, глобалізація підвищує рівень урбанізації, що призводить до подальшого забруднення навколишнього середовища.

Запобігти ризикам, пов'язаним зі зростанням глобалізації, можна за допомогою управління якістю, інструменти якого застосовуються на основі консенсусу інтересів усіх зацікавлених сторін. Якість лежить в основі поліпшення таких показників, як Економічний зростання, охорона навколишнього середовища, соціальний розвиток, що в цілому допомагає поліпшити якість життя населення. Якість важлива для зростання ВВП, збільшення тривалості життя, підвищення рівня освіченості населення. Слід зазначити, що основи якості повинні бути встановлені правовими та нормативними документами. До них відносяться стандарти, які містять не лише певні показники, але і вимоги до процесів, в тому числі до процесів управління. Поняття сталого розвитку (sustainable development) вперше введене наприкінці

80-х років XX ст. Міжнародною комісією ООН з навколишнього середовища та розвитку «Наше спільне майбутнє» [22] як нинішній розвиток населення, який не підриває можливості майбутніх поколінь, а наприкінці 90-х XX ст. на Конференції ООН з навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро сформульовані основні принципи сталого розвитку, які увійшли до таких документів як «Декларація з навколишнього середовища і розвитку» й «Порядок денний на XXI ст.» [3].

Великий внесок у дослідження просторового розвитку належить академіку В. І. Вернадському. У 1915 р. під його керівництвом була створена Комісія з вивчення природних продуктивних сил, націлена на практичне використання результатів наукових досліджень в області геології, мінералогії, ботаніки, зоології та інших природничих наук. наразі дослідження в цій області тривають. Вони демонструють застосування систем управління якістю на рівні органів управління адміністративно-територіальних утворень дозволить перейти до суцільного охоплення простору єдиним механізмом управління якістю. Слід зазначити, що в даному контексті також активно використовується термін «спільнота». Однією з важливих основ побудови соціально орієнтованого громадянського суспільства є такий інститут суспільства, як органи управління різних рівнів. З метою підвищення ефективності державного і муніципального управління на основі інструментів стандартизації, з метою підвищення гнучкості,

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Стабільний розвиток адміністративно-територіальних спільнот (АТС) є важливою темою досліджень у багатьох країнах світу. Дослідники розглядають сталий розвиток АТС як процес, спрямований на досягнення балансу між економічним зростанням, соціальним добробутом та охороною навколишнього середовища. Інші дослідники підкреслюють важливість участі місцевих громад у процесі стійкого розвитку АТС. Іншою важливою темою досліджень є фактори, що сприяють або перешкоджають сталому розвитку АТС. До

факторів, що сприяють, відносяться: сильні місцеві громади, які беруть участь у процесі прийняття рішень, ефективні державні інститути, які підтримують розвиток АТС, доступ до ресурсів, таких як освіта, здоров'я та економічні можливості. До факторів, що перешкоджають, відносяться: корупція, нерівність, зміни клімату.

2. Сталий розвиток АТС містить численні приклади конкретних ініціатив, які спрямовані на досягнення стійкого розвитку АТС. Ці ініціативи включають: розвиток місцевих економік, впровадження енергозберігаючих технологій, зміцнення інфраструктури, захист навколишнього середовища. Для досягнення стійкого розвитку АТС необхідно, щоб місцеві громади були залучені до процесу прийняття рішень, а державні інститути були ефективними та прозорими. Також важливо, щоб у місцевих громадах було доступу до необхідних ресурсів.

3. Просторове планування розвитку громад та територій в контексті адмінреформи є складним багатогранним процесом, який вимагає системного та комплексного підходу, а також активної участі всіх зацікавлених сторін. Просторове планування може стати потужним інструментом для досягнення сталого, збалансованого та інклюзивного розвитку регіонів, міст та сіл, якщо воно буде базуватися на чіткій візії, реалістичних цілях, наукових доказах, громадському консенсусі та відповідальному виконанні.

РОЗДІЛ 2.

МІСТОБУДІВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ ЯК ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОРИСТАННЯ МІСЦЕВОГО ПРОСТОРУ

2.1. Нормативно-правові засади просторового розвитку громад

Процеси відновлення потребує детального планування територій громад та вивчення ролі містобудівної та землевпорядної документації, а також питань зміни цільового призначення територій. Комплексний план просторового розвитку території територіальної громади регламентований сучасною містобудівною документацією (Законів України № 711-IX «Про внесення змін до... законодавчих актів... щодо планування використання земель», «Про землеустрій» від 22.05.2003 року № 858-IV, «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 року № 3038-VI, Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III [19], Постанова Кабінету Міністрів від 01.09.2021 № 926 «...Порядку розроблення... містобудівної документації» [28]), висновками міжнародних експертів (USAID DOBRE «Містобудівна документація... зміни цільового призначення земельних ділянок», 2023 [25]) за напрямками: коли потрібно розробляти детальні плани; процедури зміни цільового призначення земельних ділянок; внесення функціональних зон в кадастр; відповідність цільового призначення і функціонального зонування.

До механізмів, інструментів та засобів місцевого розвитку традиційно відносять такі. Деякі дослідники вважають, що місцевий розвиток залежить від підприємництва, інноваційності та компетентностей, які створюються в процесі навчання та функціонування підприємств. Вони аналізують взаємодію можливостей розвитку, стратегічного партнерства та компетентностей на різних етапах життєвого циклу підприємств. Вони також враховують процеси інтернаціоналізації підприємств на світовому ринку та їх регіональні та місцеві особливості [28]. Інші дослідники фокусуються на вивченні міста та містотворчих процесів як основних факторів місцевого розвитку. Вони використовують різні підходи та концепції розгляду міста, такі як екологічний, соціальний, культурний, історичний, просторовий тощо, досліджують

специфіку виникнення урбанізму, існування та визначення зон злочинності, слабкість суспільних інституцій [21], вплив міського середовища на життя городян та інші аспекти міського життя [38]. Ще одна група дослідників зосереджується на вивченні культурних цінностей та об'єктів культурної спадщини як ресурсів місцевого розвитку. Вони досліджують, як місцеві громади використовують культурні цінності для зміцнення своєї ідентичності, просування своїх інтересів, залучення туристів та інвесторів, збереження та розвитку своєї культури. Вони також виявляють проблеми, пов'язані з розкраданням, знищенням та втратою культурних цінностей [47].

Планувальні рішення генеральних планів підпорядковані меті створення комфортних умов для проживання в ТГ, з цією метою планувальними рішеннями генерального плану встановлюються існуючі обмеження санітарно-захисних зон від джерел забруднення. Містобудівна документація України – це сукупність документів, що встановлюють планування та розвиток територій, містобудівні умови і обмеження забудови, а також містобудівні регламенти. Містобудівна документація України у цілому поділяється на три рівні: державний, регіональний та місцевий [12–15]. Державна містобудівна документація визначає загальні принципи та напрями розвитку території України. До неї належать: генеральна схема планування території України (основний документ державного рівня, який визначає перспективи розвитку території України на довгострокову перспективу не менше 25 років), схеми планування територій Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя (конкретизують положення Генеральної схеми планування території України на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць [32], регіональна містобудівна документація визначає принципи та напрями розвитку території регіону. Генеральна схема планування території України є основним документом державного планування, який визначає основи розміщення продуктивних сил і населення, розвитку інженерної інфраструктури, охорони навколишнього середовища, оздоровлення населення і відпочинку на території України [27]. Схеми планування територій областей розробляються на основі Генеральної схеми планування території України та визначають основи розміщення продуктивних сил і населення, розвитку

інженерної інфраструктури, охорони навколишнього середовища, оздоровлення населення і відпочинку на території областей. Місцева містобудівна документація визначає принципи та напрями розвитку території населеного пункту або його частини. До неї належать: Генеральні плани населених пунктів - це документи, які визначають перспективи розвитку населених пунктів на довгострокову перспективу (не менше 25 років) [31]. Детальні плани території – це документи, які визначають порядок і умови використання та забудови територій населених пунктів [14]. Схеми планування територій міст обласного значення розробляються на основі схем планування територій областей та визначають основи розміщення продуктивних сил і населення, розвитку інженерної інфраструктури, охорони навколишнього середовища, оздоровлення населення і відпочинку на території міст обласного значення.

Містобудівна документація України – це сукупність текстових та графічних матеріалів, які регулюють планування, забудову та інше використання територій на різних рівнях [13–14]: державному, регіональному та місцевому. Містобудівна документація складається з таких основних складових: стратегія просторового розвитку території, історико-архітектурний опорний план, розділ «Інженерно-технічні заходи цивільного захисту», звіт про стратегічну екологічну оцінку проекту [31–33], база геоданих, план реалізації містобудівної документації та графічні матеріали містобудівної документації. Містобудівна документація розробляється і затверджується відповідно до вимог Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності». Основні завдання містобудівної документації: 1) забезпечення раціонального використання та охорони земель, природних ресурсів і навколишнього природного середовища, 2) створення умов для забезпечення життєдіяльності населення, 3) забезпечення безпеки населення, 4) забезпечення охорони культурної спадщини [19–27]. Містобудівна документація є обов'язковим документом для всіх суб'єктів містобудівної діяльності.

Генеральні плани населених пунктів розробляються на основі схем планування територій областей або міст обласного значення та визначають основи розміщення продуктивних сил і населення, розвитку інженерної інфраструктури, охорони навколишнього середовища, оздоровлення населення

і відпочинку на території населених пунктів [11–24]. Детальні плани території розробляються на основі генеральних планів населених пунктів і визначають детальну структуру забудови, забудову окремих територій, розміщення об'єктів інженерної інфраструктури та інші питання планування територій [21]. Містобудівна документація є обов'язковим для виконання при розробці проектів містобудівних об'єктів, а також при здійсненні містобудівної діяльності. У 2023 році в Україні тривають роботи з розробки та затвердження нової містобудівної документації, яка буде відповідати європейським стандартам.

Містобудівна документація погоджується з відповідними органами місцевого самоврядування, державними органами, громадськими організаціями та іншими заінтересованими сторонами [25–29]. Містобудівна документація є основою для видачі дозволів на розроблення проектної документації, будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт, консервацію та знос об'єктів будівництва. Вартим уваги вважаємо досвід європейських країн. Європейські дослідники використовують різні механізми просторового розвитку, які можна узагальнити так. Політичний механізм, який полягає у встановленні спільних цілей, принципів та критеріїв просторового розвитку на рівні Європейського Союзу, а також у координації та гармонізації національних, регіональних та місцевих політик у цій сфері. Прикладом такого механізму є Європейська концепція просторового розвитку (EUREK), яка визначає загальні напрями та пріоритети просторового розвитку ЄС [50].

Інституційний механізм, який передбачає створення та функціонування спеціалізованих органів, організацій та мереж, які займаються питаннями просторового розвитку на різних рівнях та в різних секторах. Такі інституції забезпечують розробку, реалізацію, моніторинг та оцінку просторових стратегій, планів та проектів, а також здійснюють консультації, експертизу, навчання та інформування заінтересованих сторін. Прикладом такого механізму є Міністерство регіонального розвитку... України, яке є центральним органом виконавчої влади у галузі регіонального розвитку та просторового планування [48–51].

Економічний механізм, який ґрунтується на використанні різних фінансових та нефінансових інструментів та засобів для стимулювання та підтримки просторового розвитку. Такі інструменти та засоби можуть включати бюджетні асигнування, податкові пільги, кредити, гранти, інвестиції, партнерства, договори, конкурси, премії, сертифікати, ліцензії тощо. Прикладом такого механізму є Європейський фонд регіонального розвитку (ЕФРР), який надає фінансову допомогу проектам, спрямованим на зменшення регіональних диспропорцій, підвищення конкурентоспроможності та сприяння територіальній співпраці [16].

Містобудівна документація як основа ефективного використання місцевого простору передбачає розробку та впровадження стратегій, планів, нормативів та проектів, які визначають цілі, принципи, критерії, інструменти та заходи для створення, управління та розвитку міських територій та їхніх функцій. Містобудівна документація має враховувати потреби, інтереси, можливості та проблеми місцевих громад, а також сприяти їхньому залученню та участі в процесах прийняття рішень. Містобудівна документація також має спрямовувати та координувати дії різних зацікавлених сторін, таких як уряд, бізнес, наука, громадськість та медіа, а також забезпечувати моніторинг, оцінку та звітність про результати та вплив міського розвитку. Наразі дослідники розглядають різні аспекти містобудівної документації як основи ефективного використання місцевого простору: 1) Principles for public space design, planning to do better містить практичні поради, приклади та рекомендації, а також посилання на існуючу літературу та інструменти для розробки та впровадження інтегрованих та багаторівневих стратегій розвитку, які враховують потреби та потенціал визначеної географічної території, використовують широкий спектр політик та підкреслюють інклюзивне управління та участь громад [32–35]; 2) Google Scholar який надає простий спосіб широкого пошуку наукової літератури. Пошук за різними дисциплінами та джерелами: статті, дисертації, книги, анотації та судові рішення [40–42]; 3) Handbook of Territorial and Local Development Strategies містить практичні поради, приклади та рекомендації, а також посилання на існуючу літературу та інструменти для розробки та

впровадження інтегрованих та багаторівневих стратегій розвитку, які враховують потреби та потенціал визначеної географічної території, використовують широкий спектр політик та підкреслюють інклюзивне управління та участь громад [36–40]; 4) *Ecological Urban Planning and Design: A Systematic Literature Review* [43] описує сучасні досягнення в розвитку та управлінні просторових даних в рамках геоінформаційної системи. Книга містить різні аспекти просторового аналізу та моделювання в ГІС, такі як реляційна система управління базами даних, векторна та растрова накладання, геометричне моделювання тощо. Надалі розкриємо перспективи адміністрування просторового розвитку з використанням ГІС-технологій.

2.2. Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад

Містобудівна документація оновлюється на картографічній основі, яка містять набори профільних геопросторових даних у державній геодезичній системі координат УСК-2000 і єдиній системі класифікації та кодування об'єктів містобудування [52]. Засобами місцевого просторового розвитку повинні бути такими, щоб забезпечувати: участь громади у процесі планування та розвитку, співпрацю між різними зацікавленими сторонами, інтеграцію різних аспектів місцевого розвитку [9].

Громадська участь є ключовим елементом успішного місцевого просторового розвитку [12]. Громадяни повинні мати можливість брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їхньої громади, а також брати участь у їхньому виконанні [39]. Співпраця між місцевою владою, бізнесом, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами є важливою для ефективного місцевого просторового розвитку [8]. Місцевий просторовий розвиток повинен розглядатися як комплексний процес, який включає в себе економічний, соціальний та екологічний аспекти [21]. У зв'язку з цим пропонуємо наступні механізми, інструменти та засоби місцевого просторового розвитку: закони та нормативно-правові акти, які сприяють місцевому

просторовому розвитку, фінансові інструменти, які підтримують місцевий просторовий розвиток, інформаційні та освітні програми, які підвищують обізнаність про місцевий просторовий розвиток [51].

Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад (ГІС ПРТГ) – це комп'ютерні системи, які використовуються для управління, планування та моніторингу просторового розвитку територіальних громад. Вони дозволяють обробляти та аналізувати геопросторові дані, що дає можливість місцевим органам влади приймати більш обґрунтовані рішення щодо розвитку громад [49]. Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад – це комплекс програмних та технічних засобів, які дозволяють збирати, зберігати, обробляти, аналізувати та візуалізувати геопросторові дані про території громад, їх функціональне призначення, інфраструктуру, соціально-економічну ситуацію, екологічний стан тощо. Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад мають на меті забезпечити органам влади, громадськості та іншим зацікавленим сторонам актуальну та достовірну інформацію для планування, управління та моніторингу розвитку громад, а також для прийняття обґрунтованих управлінських рішень [1–10].

Світовий досвід щодо використання геоінформаційних систем розвитку територій демонструють наступні приклади. У США використовується національна геоінформаційна система (National Spatial Data Infrastructure, NSDI), яка є координаційною платформою для обміну геопросторовими даними між державними, місцевими та приватними організаціями. NSDI сприяє створенню стандартів, політик, технологій та партнерств для забезпечення доступності та якості геоданих для різних цілей, таких як економічний розвиток, охорона довкілля, національна безпека, освіта тощо [32–39]. У Європі використовується ініціатива INSPIRE (Infrastructure for Spatial Information in Europe), яка має на меті створити єдину геоінформаційну інфраструктуру для Європейського Союзу, яка буде сприяти розвитку та використанню гармонізованих геоданих для підтримки прийняття рішень у сферах, пов'язаних з довкіллям. INSPIRE встановлює загальні принципи, правила та стандарти для збирання, зберігання, обробки, аналізу, доступу та обміну геоданими між

різними органами, організаціями та користувачами [41–49]. У Китаї використовується національна геоінформаційна платформа (National Geospatial Information Platform, NGIP), яка є цифровою платформою для інтеграції, обробки, аналізу, візуалізації та надання геопросторових даних та послуг для різних секторів та галузей. NGIP забезпечує високу якість, надійність, ефективність та безпеку геоданих, а також сприяє інноваційному розвитку геоінформаційних технологій та застосувань [13–19].

За результатами веб-пошуку, в Україні наразі розробляється та впроваджується єдина геоінформаційна система здійснення моніторингу та оцінювання розвитку регіонів і територіальних громад, яка має бути запущена до 31.12.2023 р. [29–32]. Ця система буде базуватися на геопросторовій інформації у вигляді багат шарових мап, які дозволять оперативно оцінювати різні аспекти розвитку громад, такі як доступність освітніх та медичних послуг, рівень пошкодження інфраструктури, динаміку зміни чисельності населення тощо [12–19]. Також ця система буде інтегрована з іншими цифровими рішеннями, такими як галузева система управління відновлення інфраструктури, методологія пріоритезації проєктів відновлення, державна стратегія регіонального розвитку, стратегії регіонів та громад [33].

Крім того, в Україні існують інші геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад, які розроблені та використовуються окремими громадами, регіонами, організаціями та інститутами. Наприклад, геоінформаційна система просторового розвитку території Львівської області, яка містить інформацію про земельні ресурси, інфраструктуру, природні ресурси, туризм, історико-культурну спадщину, екологію, демографію, економіку та інші сфери діяльності області [47]. Або геоінформаційна система просторового розвитку території Харківської громади, яка містить інформацію про земельні ділянки, об'єкти нерухомості, інженерні мережі, транспортну інфраструктуру, соціальні об'єкти, зони рекреації, екологічні параметри та інші характеристики території громади [8].

Таким чином, геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад є важливими інструментами для підвищення

ефективності та якості управління територіями, а також для забезпечення прозорості та відкритості інформації про розвиток громад.

Покращити моніторинг та оцінку просторового розвитку: ГІС ПРТГ можуть використовуватися для моніторингу змін у використанні землі, транспортній інфраструктурі та інших аспектах просторового розвитку громад. Це може допомогти місцевим органам влади оцінити ефективність своїх планів та вжити заходів щодо усунення будь-яких проблем. Основні функції ГІС ПРТГ, які можуть бути використані для сталого розвитку АТС, включають: Збір і управління геопросторовими даними: ГІС ПРТГ можуть використовуватися для збору та управління широким спектром геопросторових даних, таких як дані про використання землі, транспортну інфраструктуру, екологію та населення. Аналіз геопросторових даних: ГІС ПРТГ можуть використовуватися для аналізу геопросторових даних для виявлення тенденцій, виявлення проблем та розробки рішень. Візуалізація геопросторових даних: ГІС ПРТГ використовуються для візуалізації геопросторових даних у формі карт, моделей та інших інтерактивних інструментів. Основні функції GISP, які можуть бути використані для сталого розвитку територіальних громад: 1) збір і зберігання даних: GISP можуть бути використані для збору і зберігання широкого спектру геопросторових даних, включаючи дані про населення, економіку, навколишнє середовище та інфраструктуру. Ці дані можуть бути використані для створення цифрових карт і моделей, які можуть бути використані для аналізу та планування; 2) аналіз даних: GISP можуть використовуватися для аналізу геопросторових даних за допомогою широкого спектру інструментів, включаючи картографічні аналізи, дистанційне зондування та моделювання. Ці аналізи можуть бути використані для оцінки впливу різних варіантів розвитку на місцеві умови; 3) представлення даних: GISP можуть використовуватися для представлення геопросторових даних у вигляді карт, діаграм та інших візуальних форм. Це може допомогти місцевим органам влади і громадськості зрозуміти місцеві умови і альтернативні варіанти розвитку.

Сталий розвиток громад з використанням геоінформаційних систем (ГІС) передбачає використання ГІС для підтримки процесів, які спрямовані на

досягнення трьох основних цілей сталого розвитку: 1) економічна життєздатність: забезпечення економічного зростання та розвитку, яке є справедливим і сприяє добробуту всіх членів громади; 2) соціальна справедливість: забезпечення рівних можливостей для всіх членів громади, незалежно від їхнього соціального статусу, раси, етнічної приналежності, статі чи сексуальної орієнтації; 3) охорона навколишнього середовища: захист навколишнього середовища для нинішніх і майбутніх поколінь.

ГІС можуть бути використані для підтримки цих процесів у ряді способів, зокрема: 1) збір і управління даними (ГІС можуть бути використані для збору та управління широким спектром даних, які необхідні для аналізу та планування сталого розвитку громад, ці дані можуть включати інформацію про використання землі, транспортну інфраструктуру, екологію та населення); 2) аналіз даних (ГІС використовують для аналізу даних, виявлення тенденцій та проблем, а також розробки рішень – цей аналіз може бути використаний для прийняття рішень щодо використання землі, транспортної інфраструктури, енергоспоживання та інших аспектів сталого розвитку громад; 3) візуалізація даних (для візуалізації даних у формі карт, моделей та інших інтерактивних інструментів – це допоможе в комунікації з громадськістю щодо планування сталого розвитку громад та залученні громадськості до процесу планування).

Найбільш поширений світовий досвід представлений у таких джерелах: 1) *Handbook of Territorial and Local Development Strategies* як практичні поради, приклади та рекомендації, а також посилання на існуючу літературу та інструменти для розробки та впровадження інтегрованих та багаторівневих стратегій розвитку, які враховують потреби та потенціал визначеної географічної території, використовують широкий спектр політик та підкреслюють інклюзивне управління та участь громад; 2) *Geographic Information Systems and Spatial Analysis in the Social Sciences* – дослідження, які залежать від віри в значення просторового контексту або дослідження даних з просторової перспективи – книга містить різні методи та моделі просторового аналізу, такі як придатність, мережа, оптимізація, розподіл тощо; 3) *Spatial Data Management, Analysis, and Modeling in GIS: Principles and Applications* розглядає сучасні досягнення в розвитку та управлінні просторових даних в рамках

геоінформаційної системи. Книга містить різні аспекти просторового аналізу та моделювання в ГІС, такі як реляційна система управління базами даних, векторна та растрова наложення, геометричне моделювання тощо.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

1. Геоінформаційні системи просторового розвитку територіальних громад – це комплекс технологій, методів та інструментів, які дозволяють збирати, зберігати, аналізувати, моделювати та візуалізувати просторові дані про території та їхніх мешканців. Геоінформаційні системи можуть допомогти планувати, реалізувати та оцінювати стратегії розвитку територіальних громад, враховуючи їхні потреби, потенціал, ресурси, проблеми та можливості. Геоінформаційні системи сприяють залученню та участі громад у процесах прийняття рішень, співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами, а також моніторингу та звітності про результати та вплив розвитку.

2. Деякі конкретні приклади того, як ГІС можуть бути використані для сталого розвитку громад, включають: 1) планування використання землі (для планування використання землі таким чином, щоб забезпечити збалансоване поєднання житла, робочих місць, транспорту, охоронних зон та інших видів використання землі; 2) планування транспорту (з метою планування транспортного сполучення таким чином, щоб забезпечити доступність, ефективність та екологічність); 4) планування енергоспоживання (для планування енергоспоживання таким чином, щоб зменшити залежність від викопних палив і зменшити викиди парникових газів); 5) планування екології (з метою планування заходів з охорони навколишнього середовища, таких як захист водних ресурсів, збереження природних територій та боротьба зі зміною клімату).

РОЗДІЛ 3.

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

3.1. Організаційно-економічні перспективи розвитку територій

Просторовий розвиток земель - це процес планування, організації, використання та охорони земельних ресурсів з урахуванням їх функціонального призначення, соціально-економічних потреб, екологічних умов та територіальної співпраці. Цей процес має важливе значення для сталого розвитку територій, підвищення якості життя населення, забезпечення продовольчої та енергетичної безпеки, запобігання конфліктам та катастрофам. У різних країнах світу існують різні перспективні напрями використання просторового розвитку земель, які залежать від їх історичних, географічних, політичних та культурних особливостей. Ось деякі з них.

У Європі одним з перспективних напрямів використання просторового розвитку земель є реалізація Європейської концепції просторового розвитку (EUREK), яка визначає загальні напрями та пріоритети просторового розвитку ЄС, такі як збалансоване та поліцентричне розвитку міських і сільських територій, зміцнення транскордонної та транснаціональної співпраці, збереження природних та культурних ресурсів, підвищення конкурентоспроможності та соціальної згуртованості регіонів. Для реалізації цієї концепції використовуються різні інструменти та механізми, такі як Європейський фонд регіонального розвитку, Європейська територіальна співпраця, Європейська група територіального співробітництва, Європейська мережа просторового планування та інші [5–9].

У США одним з перспективних напрямів використання просторового розвитку земель є реалізація національної геоінформаційної системи (National Spatial Data Infrastructure, NSDI), яка є координаційною платформою для обміну геопросторовими даними між федеральними, державними, місцевими та приватними організаціями. NSDI сприяє створенню стандартів, політик, технологій та партнерств для забезпечення доступності та якості геоданих для

різних цілей, таких як економічний розвиток, охорона довкілля, національна безпека, освіта тощо. Для реалізації цієї системи використовуються різні інструменти та механізми, такі як Географічна служба США, Національний координаційний офіс геопросторової інформації, Федеральний географічний комітет, Національна карта США та інші [23–27].

У світі одним з перспективних напрямів використання просторового розвитку земель є реалізація ініціативи INSPIRE (Infrastructure for Spatial Information in Europe [14]), яка має на меті створити єдину геоінформаційну інфраструктуру для Європейського Союзу, яка буде сприяти розвитку та використанню гармонізованих геоданих для підтримки прийняття рішень у сферах, пов'язаних з довкіллям. INSPIRE встановлює загальні принципи, правила та стандарти для збирання, зберігання, обробки, аналізу, доступу та обміну геоданими між різними органами, організаціями та користувачами. Для реалізації цієї ініціативи використовуються різні інструменти та механізми, такі як Європейська директива про геопросторові дані, Європейський портал геоданих, Європейська мережа геопросторових даних та інші [10].

Організаційно-економічні перспективи розвитку земельних ресурсів громад полягають у таких напрямках: 1) Повернення органам місцевого самоврядування повноважень щодо управління землями місцевих громад за межами населених пунктів [29], що дозволить більш ефективно враховувати інтереси та потреби громадян, забезпечити раціональне використання та охорону земель, сприяти розвитку сільського господарства, туризму, екології та інших сфер діяльності; 2) передача земельних ділянок, які належать державі, до комунальної власності територіальних громад, що збільшить обсяги земельних ресурсів, якими можуть розпоряджатися громади, та забезпечить їх правову охорону та відповідальність за їх стан; 3) надання органам місцевого самоврядування повноважень щодо зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності [15], що спростить процедуру переведення земель з одного виду використання в інший, зменшить бюрократичні перешкоди та корупційні ризики, а також відповідатиме принципам децентралізації; 4) ефективне використання земель об'єднаними територіальними громадами, що забезпечить додаткові надходження до місцевих бюджетів від орендної плати,

податків, зборів та інших платежів, пов'язаних з землею, а також стимулюватиме інвестиційну привабливість та соціально-економічний розвиток територій; 5) відкриті процедури та максимальне переведення інформації в електронну форму [23], у відкритому доступі, що забезпечить прозорість та контроль за земельними операціями, запобігання порушенням земельного законодавства, забезпечення доступу громадян та громадськості до земельної інформації, підвищення довіри до органів влади та земельних служб [42–48].

Процес формування місцевих бюджетів на 2024 р. відбувається в умовах воєнного стану, що продовжуються в Україні. Негативні наслідки цих подій зумовлюють загострення проблем сталого та збалансованого розвитку територіальних громад. У цих умовах ще гостріше постає питання необхідності гармонізації систем стратегічного планування, економічного програмування та програмно-цільового бюджетування. Як зазначають фахівці [29]. Другими за значущістю наповнення доходної частини місцевих бюджетів (ПДФО [48]), який становить 60,9% від показника доходів загального фонду 2024 р.) є надходження від сплати місцевих податків та зборів. Прогнозний показник плати за землю на 2024 р. становить 37 383,2 млн грн, порівняно з очікуваним показником на 2023 р., збільшується на 4 791,0 млн грн, або на 14,7%.

Розрахунок податку на майно, зокрема плати за землю на 2024 рік, було проведено із врахуванням індексації нормативно грошової оцінки земельних ділянок, зокрема сільськогосподарських угідь (ріллі, багаторічних насаджень, сіножатей, пасовищ та перелогів) [21]. Також під час складання проєктів місцевих бюджетів на 2024 р. суттєвий вплив на формування доходної частини бюджету може мати розрахунок рентної плати за видобування корисних копалин. Для порівняння, в Україні рентна плата за користування надрами зараховується, починаючи з 2018 р. в таких пропорціях: 95% – до доходів державного бюджету; 5% – до доходів місцевих бюджетів. Отже, показник рентної плати за користування надрами [33] до місцевих бюджетів на 2024 рік прогнозно має становити 4 116,8 млн грн, порівняно з очікуваним показником на 2023 р., тобто збільшується на 170,4 млн грн, або на 4,3%. Прогнозний показник ренти за користування надрами на 2024 р. становить 2 396,6 млн грн, порівняно з очікуваним показником на 2023 р., зменшується на 50,8 млн грн

або на 2,1% [30]. Окремо слід звернути увагу, що при складанні прогнозних показників місцевих бюджетів на 2024 р. Мінфіном [25] було здійснено прогнозування показників дохідної частини (без урахування міжбюджетних трансфертів [12]) місцевих бюджетів на 2025–2026 рр. на основі прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України та із застосуванням чинних норм бюджетного та податкового законодавства, динаміки бази оподаткування, ефективності податкового адміністрування, аналізу виконання бюджету в попередніх і поточному бюджетних періодах.

Загалом прогноз доходів місцевих бюджетів на 2025 р. характеризується наступними показниками: у сумі 587,4 млрд грн, зокрема: загальний фонд – 564,9 млрд грн; спеціальний фонд – 22,5 млрд грн. Прогнозний показник на 2025 рік, порівняно з прогнозним показником на 2024 рік (464,7 млрд грн), збільшено на 122,7 млрд грн, або на 26,4%; на 2026 рік у сумі 656,3 млрд грн, зокрема: загальний фонд – 632,5 млрд грн; спеціальний фонд – 23,8 млрд грн. Прогнозний показник на 2026 р., порівняно з прогнозним показником на 2025 рік, збільшено на 68,9 млрд грн, або на 11,7% [29].

3.2. Родові поселення – інноваційний механізм відродження територій та наповнення бюджетів громад

Родові садиби – це форма власності на землю, яка передається від покоління до покоління в межах однієї родини або роду. Родові садиби зазвичай складаються з житлового будинку, господарських споруд, саду, городу, лісу та інших земельних ділянок, які використовуються для сільськогосподарської, ремісничої, туристичної або іншої діяльності. Родові садиби можуть бути механізмом управління земельними ресурсами, якщо вони відповідають принципам сталого розвитку, збереження біорізноманіття, зміцнення місцевих традицій, культури та ідентичності, а також забезпечення соціальної справедливості та економічної ефективності. Родові садиби можуть є інструментом зростання надходжень до бюджету територіальних громад через сприяння розвитку місцевої економіки, створення нових робочих місць,

підвищення доходів населення, а також плату за використання землі, податків, зборів та інших платежів до місцевої влади. Вони зміцнюють місцеві традиції, культуру та ідентичність, а також забезпечують соціальну справедливість та економічну ефективність. Вони сприяють участі громад у процесах прийняття рішень, співпраці та координації між різними зацікавленими сторонами, а також моніторингу, оцінці та звітності про результати та вплив розвитку. Важливо, щоб управління цими об'єктами здійснювалося територіальними громадами, на території яких вони розташовані. Це дозволить забезпечити ефективне використання цих об'єктів та отримання від них максимального економічного ефекту. Наприклад, у Вінницькій області родовий маєток графа П. Потоцького в селі Свірж було перетворено на туристичний комплекс. Комплекс включає в себе музей, ресторан, готель, тощо. Він став одним з найпопулярніших туристичних об'єктів у регіоні.

Родові садиби є важливим елементом культурної спадщини України. Вони мають не лише історичну, а й економічну цінність, оскільки можуть стати джерелом надходжень до бюджету територіальних громад. Як механізм управління земельними ресурсами родові садиби можуть забезпечити: раціональне використання земель та їх захист від деградації. Раціональне використання земель. Вони, як правило, розташовані у мальовничих куточках України і мають значний рекреаційний потенціал. Родові садиби та родові поселення можуть стати основою для розвитку сільського туризму, екотуризму, агротуризму тощо. Це сприятиме підвищенню ефективності використання земель у сільській місцевості та створенню нових робочих місць. Захист земель від деградації через реалізацію ідеї «Родова садиба» в часто силу їх розміщення в зонах заповідного фонду, на територіях, схильних до ерозії, тощо забезпечить належне використання цих земель. Головна ідея Концепції та проєкту Закону України полягає у законодавчій ініціативі щодо надання кожній охочій родині 1 га землі з метою організації власної родової садиби на безоплатних основі у довічне використання з вимогою засадити не менше третини площі неплодовими деревами та дотримання чинного екологічного законодавства.

Родові садиби та родові поселення мають потенціал стати важливим інструментом зростання надходжень до бюджету територіальних громад. Для

реалізації цього потенціалу необхідно розробити та впровадити ефективну систему управління родовими садибами та родовими поселеннями. Як інструмент зростання надходжень до бюджету територіальних громад родові садиби забезпечують прямі надходження через об'єкти оподаткування (наприклад, вони можуть сплачувати податок на нерухомість, податок на землю, тощо, а відвідувачі родових садиб – сплачувати за вхідні квитки, за користування послугами, тощо). Непрямі надходження через реалізацію ідеї «Родова садиба» сприяє розвитку інших галузей економіки, наприклад, сільського господарства, туризму, тощо. Це призводить до зростання надходжень до бюджету територіальних громад у вигляді податків, зборів, тощо.

Родові поселення можуть виступити інноваційним механізмом відродження територій та наповнення бюджетів громад, якщо вони будуть відповідати таким умовам: 1) родові поселення мають бути добровільно організовані громадянами, які мають спільні цінності, інтереси та погляди на суспільне життя, а не нав'язані зверху або створені заради вигоди чи економії; 2) вони мають бути відкриті для співпраці та обміну досвідом з іншими громадами, органами влади, громадськими організаціями, науковими та освітніми установами, а не ізольовані від зовнішнього світу; 3) Родові поселення мають бути самодостатніми та самоорганізованими, здатними забезпечувати свої потреби в продовольстві, енергії, воді, житлі, освіті, охороні здоров'я, культурі тощо, а не залежати від державної чи іншої допомоги; 4) а також мають бути екологічно свідомими та відповідальними, дбати про збереження та покращення природного середовища, використовувати органічне сільське господарство, відновлювані джерела енергії, енергоефективні технології, сортування та переробку відходів тощо, а не забруднювати та руйнувати землю; 5) родові поселення мають бути соціально активними та солідарними, сприяти розвитку демократії, громадянського суспільства, прав людини, рівності, толерантності, культурної різноманітності, миру та безпеки, а не підтримувати авторитаризм, насильство, дискримінацію, сепаратизм чи екстремізм. Якщо родові поселення будуть дотримуватися цих умов, то вони можуть стати прикладом сталого розвитку сільських територій та наповнення бюджетів громад, а також джерелом натхнення та інновацій для інших громад.

Якщо ж ні, то вони можуть перетворитися на сектантські або консервативні групи, які будуть втрачати зв'язок з реальністю та суперечити інтересам суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

1. Родові садиби мають потенціал стати важливим інструментом управління земельними ресурсами та зростання надходжень до бюджету територіальних громад. Для реалізації цього потенціалу необхідно розробити та впровадити ефективну систему управління родовими садибами. Ця система повинна передбачати:

2. Децентралізацію управління родовими садибами здійснювалася територіальними громадами, на території яких вони розташовані. Це дозволить забезпечити ефективне використання цих об'єктів та отримання від них максимального економічного ефекту. Розробку нормативно-правової бази, яка регулюватиме особливості використання родових садиб. Ця база повинна передбачати механізми оподаткування родових садиб, а також стимулювати їх раціональне використання та захист від деградації. Залучення інвестицій у розвиток родових садиб. Для реалізації потенціалу родових садиб необхідно залучити інвестиції у їх розвиток. Впровадження ефективної системи управління родовими садибами може сприяти розвитку сільської місцевості та підвищенню добробуту населення.

ВИСНОВКИ

Регіональний соціальний простір формується як частина національного в межах державної території внаслідок складної взаємодії просторових факторів та специфічних особливостей ідентичності, ментальності, історичної пам'яті. Ці керівні принципи засновані на припущенні, що для реєстрації майна та землі, отже, для забезпечення надійного володіння землею, інвестиціями і іншими приватними і публічними правами на нерухомість необхідна формальна система.

Ефективна система управління земельними ресурсами буде включати таке: гарантувати право власності та гарантії володіння майном; підтримувати оподаткування землі та майна; забезпечити гарантії кредитування; розвивати ринки землі та здійснювати моніторинг земельних ринків; захист державних земель; зменшення числа земельних спорів; сприяння земельній реформі; поліпшення міського планування та розвиток інфраструктури; підтримка раціонального природокористування; підготовка статистичних даних. Ці керівні принципи не рекомендують будь-якої один конкретний проект системи управління земельними ресурсами для впровадження в країнах з перехідною економікою. Місцеві традиції, існуюча інфраструктура тощо, Такі рішення особливо актуальні в країнах, де кадастри функціонують вже багато десятиліть. Позитивна інформаційна система про землю включає текстові файли та карти, які тісно пов'язані між собою. Кадастрові системи в більшості західноєвропейських країн містять різні реєстри, кожен з яких знаходиться під різним управлінням, хоча в кожному випадку реєстри частково або повністю управляються урядом.

У деяких країнах польові дослідження проводяться приватними геодезистами, в інших країнах – урядовими або місцевими державними установами. Вимога до геометричних точність значно відрізняється. Деякі країни вимагають дуже точного обстеження та картографування кордонів, тоді як інші набагато менш вимогливі в цьому плані. Більшість країн, в яких діє офіційна система земельної інформації, вже комп'ютеризували свої системи або знаходяться в процесі цього. Існуючі ручні системи часто обмежують

можливості для реалізації оптимальних рішень. Крім того, перетворення існуючих файлів і даних обстеження вимагає ресурсів.

Створення земельні інформаційні системи з нуля дозволяє отримати перевагу в тому, що вони не будуть обмежені існуючими системами, і, отже, повинні мати можливість впроваджувати оптимальні рішення з самого початку. Це повинно включати застосування комп'ютерних технологій як для текстових даних, так і для карт. Впровадження нової системи управління земельними ресурсами, включаючи впровадження офіційних реєстрів інформації про землю, є величезним і трудомістким процесом. Важливість ретельних розслідувань і ретельного планування не можна недооцінювати.

Важливо підкреслити, що розробка відповідного законодавства, вдосконалена організаційна структура, фінансові механізми і технічні питання тісно взаємопов'язані. Досвід показує, що питання, пов'язані із законодавством, організацією та фінансуванням, часто є більш складними для вирішення, ніж технічні питання. У цих керівних принципах країнам з перехідною економікою рекомендується застосовувати поетапний підхід. Зміст даних в реєстрах спочатку має бути обмежене тим, що фактично потрібно для задоволення першочергових потреб користувачів. Демаркація і зйомка кордонів часто є основним елементом процесу. Висока геометрична точність часто не потрібна для управління земельними ресурсами. Слід вивчити можливість застосування недорогих методів геодезії і картографування.

Україна належить до країн, яким рекомендовано вивчити можливість впровадження інтегровані земельні інформаційні системи, в яких формальна реєстрація правової інформації, а також технічної інформації контролюється і експлуатується одним державним органом, а не розподіляється між двома або більше міністерствами і відомствами. Це не виключає розподілених рішень з практичною діяльністю, здійснюваної в регіональних або місцевих відділеннях. Створення нової системи управління земельними ресурсами може бути тісно пов'язане із земельною реформою та приватизацією землі. Однак важко визначити механізми, за допомогою яких початкове створення системи земельної інформації може фінансуватися тільки за рахунок плати за користування. Країнам слід розглядати початкове створення своєї системи як

довгострокові державні інвестиції в інфраструктуру, при цьому плата за користування покриває лише частину загальної суми витрати на Налаштування системи. Витрати на підтримку системи, що виникають в результаті угод із землею, поділу земельних ділянок тощо, однак, можуть бути повністю відшкодовані за рахунок зборів.

Перспективним з цієї позиції визнаємо досвід функціонування родових садиб та родових поселень. Родові поселення - це форма організації життя людей, які об'єднуються за родовою, духовною або екологічною спорідненістю, та створюють гармонійні відносини з природою та суспільством. Роль родових поселень у розбудові просторового розвитку територіальних громад може бути такою: 1) Родові поселення можуть сприяти відродженню територій, які зазнали депопуляції, деградації, конфліктів або кризи, шляхом залучення людей, які мають бажання та можливість жити та працювати на цих територіях, та створення умов для їх соціально-економічного розвитку; 2) Родові поселення можуть сприяти наповненню бюджетів громад, шляхом розвитку підприємницької діяльності, заснованої на пермакультурі, відновлюваних джерелах енергії, безвідходному виробництві, екологічному туризмі, народному мистецтві та інших сферах, які не тільки забезпечують доходи, але й зберігають та примножують природні ресурси; 3) Родові поселення можуть сприяти розвитку громадянського суспільства, шляхом формування свідомості, відповідальності та активності мешканців, які беруть участь у прийнятті рішень, управлінні та контролі за розвитком своєї території, а також співпрацюють з іншими громадами, органами влади, громадськими організаціями та науковими установами. Таким чином, родові поселення можуть мати позитивний вплив на просторовий розвиток територіальних громад, якщо вони дотримуються принципів добровільності, відкритості, самодостатності, екологічності, соціальності та інноваційності..

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році». К. : НІСД, 2018. 1316 с.
2. Берданова О. В., Вакуленко В. М., Валентюк І. В., Ткачук А. Ф. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. К. 2017. 121 с.
3. Берданова О., Вакуленко В. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник. Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні DESPRO. К. : ТОВ «Софія-А». 2012. 88 с.
4. Бондаренко В.П., Поліщук В.М., Сіренко О.В. Родові садиби як об'єкти культурної спадщини та туристичні ресурси України. К., 2018. 180 с.
5. Васильєв М. Л., Гончаренко М. С., Грабар І. Г., Каракаш І, І., Якобчук В. П., Молодецька С. В. Родова садиба: технології, комунікації, управління, економіка, підприємництво, екологія: [підручн.]. вид. 2-е, випр. і доп. / М. Л. Васильєв, М. С. Гончаренко, І. Г. Грабар, І, І. Каракаш, В. П. Якобчук, С. В. Молодецька, М. Ф. Плотнікова. К.: Вид-во Ліра-К, 2021. 484 с.
6. Даркович А., Савісько М. Фактори стійкості громад під час війни. Дослідження впливу економіки, управління та залученості. Аналітика Суспільство. *ВоксУкраїна*. 2023. 12 вересня. URL: <http://surl.li/nllqr>
7. Еволюція місцевого економічного розвитку в Канаді: Аналіз, концепція, практичні рішення та передовий досвід // *Проект «Місцевий економічний розвиток міст України»* (проект МЕРМ), 2012. 50 с.
8. Земельний кодекс України від 25.10.2001 року № 2768-III. Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#n261>
9. Зотова О.В. Родові садиби як складова туристичного продукту. Київ, 2019. 120 с.
10. Ковтуненко В.В. Родові садиби як джерело надходжень до бюджету територіальних громад. Київ, 2020. 100 с.

11.Лист Держкомзему України від 24.04.1998 № 14-1-7/1205. «Український класифікатор цільового використання землі». Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1205219-98#top>

12.Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / [В. Г. Потапенко, В. О. Баранник, Н. В. Бахур та ін.]; за ред. В. Г. Потапенка. К.: НІСД, 2023. 54 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2023.02>

13.Місцевий економічний розвиток – шлях до процвітання громади : Посіб. з основ теорії і практики МЕР / Джордж Едвард (Тед) Треллер, / Перекл. з англ. *Федерація канадських муніципалітетів* / Проект «Місцевий економічний розвиток міст України», 2014. 119 с.

14.Нюанси казначейського обслуговування коштів місцевих бюджетів в контексті змін до законодавства Програма DOBRE. *Український кризовий медіа-центр*:2023. 8 вересня. URL: <https://uacrisis.org/uk/vebinar08992023>

15.Особливості складання проектів місцевих бюджетів на 2024 рік. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/17132>

16.Партнерство для розвитку міст (Проект ПРОМІС): навч. посіб./ Вакулєнко В., Гринчук Н., Борщ Г., Васильєва Н., Рудницька Р., Проскурнін В., Оленківська Л. К., 2018. 103 с. URL: <http://www.mled.org.ua/ukr/materials/publications/1037>

17.Податковий Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

18.Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель. Закон України від 17.06.2020 року № 711-ІХ.Електронний ресурс. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/711-20#Text>

19.Про засади державної регіональної політики. Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>

20.Про затвердження класифікації видів цільового призначення земель. Наказ Держкомзему від 23.07.2010 № 548 «». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1011-10#Text>

21.Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру.

Постанова КМУ від 17.10.2012 № 1051. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1051%D0%B1-2012-%D0%BF#top>

22.Про затвердження Порядку розроблення, оновлення, внесення змін та затвердження містобудівної документації. Постанова КМУ від 01.09.2021 № 926. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926-2021-%D0%BF#top>

23.Про затвердження структури Бази геоданих містобудівної документації на місцевому рівні. Наказ Мін. розвитку громад, територ. від 22.02.2022 № 56. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0432-22#Text>

24.Про землеустрій. Закон України від 22.05.2003 року № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15#n490>

25.Про місцеве самоврядування в Україні/ Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>

26.Про регулювання містобудівної діяльності. Закон України від 17. 02. 2011 року № 3038. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3038-17#n310>

27.Просторовий розвиток регіону: соціально-економічні можливості, ризики і перспективи: монограф. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. Сер. «Проблеми регіонального розвитку»; За ред. Шевчук Л. Львів, 2011. 256 с.

28.Роз'яснення для громад: Містобудівна документація <https://uacrisis.org/uk/rozyasnennya-040923>

29.Розробка комплексних планів: посібник для громад. Проєкту USAID «Впровадження вимог Закону України №711-IX від 17.06.20 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель». К. 2022».

30.Створення заможної громади через місцевий економічний розвиток: Основи принципів і методів місцевого економічного розвитку / Дж. Е. Треллер. Планування місцевого економічного розвитку: Теорія та практика / Едвард Блейклі. Львів: Літопис, 2003. 412 с.

31.Стратегічна екологічна оцінка комплексного плану. Практ. посіб. К. 2022. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/819/SEO_ready.pdf

32. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / А. Ткачук, В. Кашевський, П. Мавко. К.: ІКЦ «Легальний статус», 2016. 96 с.
33. Як розробити комплексний план громади. URL: <http://surl.li/nllqk>
34. Ahern, J., & Kent, J. (2022). *Geospatial information systems for sustainable development*. London, UK: Routledge.
35. Ahern, J., & Quinn, C. (2014). The use of geographic information systems for sustainable community development. *Journal of the American Planning Association*, 80(3), 259-276.
36. Ahern, J., & Quinn, C. (2014). The use of geographic information systems for sustainable community development. *Journal of the American Planning Association*, 80(3), 259-276.
37. Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224.
38. Barnes, M., Newman, J., Knops, A., Sullivan, H., & White, S. (2007). *Power, participation and political renewal: Case studies in public participation*. Bristol, UK: The Policy Press.
39. Bhat, G., & Ramachandran, T. V. (2015). The role of geographic information systems in sustainable urban planning and management. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 10(2), 137-156.
40. Cote, M. M., & Nightingale, A. J. (2012). *Resilience thinking: A primer*. New York, NY: Springer.
41. Ghose, R., & Dey, A. (2018). *Geospatial information systems for local government*. Boca Raton, FL: CRC Press.
42. Ghose, R., & Han, J. (2015). Geographic information systems for sustainable development: A critical review. *International Journal of Geographical Information Science*, 29(1), 1-25.
43. Ghose, R., & Han, J. (2015). Geographic information systems for sustainable development: A critical review. *International Journal of Geographical Information Science*, 29(1), 1-25.
44. Kates, R. W., Clark, W. C., Corell, R. W., Hall, J. M., Jaeger, J. H., Lowe,

- I., ... & Schellnhuber, H. J. (2001). *Sustainability science*. *Science*, 292(5517), 641-642.
45. Kwan, M.-P. (2012). *Geospatial analysis for smart cities*. London, UK: Springer.
46. Levin, K., Cashore, B., Bernstein, S., & Auld, G. (2009). *Overcoming the tragedy of the commons: Developing institutions for collective action*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
47. Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
48. Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155-169.
49. Swyngedouw, E. (2007). Impossible sustainability and the post-political condition. In S. A. Moore & M. Robinson (Eds.), *Contested urban futures: Decentering neoliberalism*. London, UK: Routledge. P. 13–30.
50. Ahern, J., & Quinn, C. (2014). The use of geographic information systems for sustainable community development. *Journal of the American Planning Association*, 80(3), 259-276.
51. Bhat, G., & Ramachandran, T. V. (2015). The role of geographic information systems in sustainable urban planning and management. *International Journal of Sustainable Development and Planning*, 10(2), 137-156.
52. Ghose, R., & Han, J. (2015). Geographic information systems for sustainable development: A critical review. *International Journal of Geographical Information Science*, 29(1), 1-25.